

درآمدی بر مطالعات ادبی تطبیقی

زیگبرت سالمُن پراور

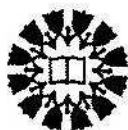
ترجمه

دکتر علی رضا انوشیروانی

مصطفی حسینی

تهران

۱۳۹۳

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

Prawer, Siegbert Salomon

سرشناسه: پراور، زیگبرت سالمن، ۱۹۲۵-م.

عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر مطالعات ادبی تطبیقی / زیگبرت سالمن پراور؛ ترجمه علی رضا انوشیروانی، مصطفی حسینی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: شش، ۱۶۶ ص.

فرومست: «سمت»، ۱۸۳۰. زبان و ادبیات فارسی؛ ۸۸.

شابک: ۹-۰۰۶۱-۰۲-۶۷۸-۹۷۸-۶۰۰۰ ریال ۴۵۰۰۰

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی: Comparative Literary Studies: An Introduction, 1973.

یادداشت: نمایه

یادداشت: کتابخانه: ص. ۱۶۰-۱۶۲.

موضوع: ادبیات تطبیقی

موضوع: ادبیات - تاریخ و نقد

شناسه افزوده: انوشیروانی، علی رضا، ۱۳۳۲-

شناسه افزوده: حسینی، مصطفی، ۱۳۵۲-

شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.

رده بندی کنگره: ۴۴۰۳/۸۷۱-PN

رده بندی دیربی: ۸۰۱/۹

شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۶۷۱۵

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

Comparative Literary Studies: An Introduction; S. S. Prawer. New York: Barnes & Noble, 1973.

درآمدی بر مطالعات ادبی تطبیقی

نویسنده: زیگبرت سالمن پراور

مترجمان: دکتر علی رضا انوشیروانی و مصطفی حسینی

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۳

تعداد: ۱۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات وابسته به اوقاف و امور خیریه

قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل

توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره).

روبه روی پست گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۴۴۲۴۶۲۵۰-۲.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا بخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از هدفهای مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنایی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را، که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در رشته های مختلف علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن باید به تدریج و پس از انتقادهای و یادآوریهایی پیاپی ارباب نظر به دست آید. انتظار دارد که این بزرگواران از این همیاری و راهنمایی دریغ نورزند و با پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

کتاب حاضر برای دانشجویان زبان و ادبیات فارسی و خارجی در مقطع کارشناسی ارشد به عنوان منبع اصلی درس «نظریه های ادبیات تطبیقی» به ارزش ۲ واحد ترجمه شده است. امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه مترجم
۵	پیشگفتار نویسنده
۹	فصل اول: ادبیات تطبیقی چیست؟
۲۳	فصل دوم: خوی ملی و ادبیات ملی
۳۸	فصل سوم: پذیرش و ارتباطات
۵۳	فصل چهارم: تأثیر و تأثر، شباهت و ست
۷۴	فصل پنجم: ترجمه و اقتباس
۹۱	فصل ششم: مضمونها و پیش‌نمونه‌ها
۱۰۵	فصل هفتم: انواع ادبی، نهضت‌های ادبی، دوره‌های ادبی
۱۲۰	فصل هشتم: ساختار و اندیشه‌ها
۱۳۲	فصل نهم: «مکان‌بندی»
۱۴۵	فصل دهم: نظریه و نقد
۱۵۵	فرجام سخن
۱۶۰	کتابنامه
۱۶۳	نمایه اسامی

مقدمه مترجم

زیگبرت سالمن پراور در پانزدهم فوریه سال ۱۹۲۵ در کلن آلمان به دنیا آمد. پس از پایان تحصیلات در دانشگاه کیمبریج، در سال ۱۹۶۹ به عضویت هیئت علمی دانشگاه آکسفورد درآمد و از استادان بنام ادبیات آلمانی و تطبیقی آن دانشگاه شد. او مؤلف ۲۴ کتاب در زمینه ادبیات آلمان، به خصوص شعر غنایی آلمان، ادبیات تطبیقی و مطالعات بینارشته‌ای سینمایی است. مقالات متعدد او بیانگر دانش وسیع او در حوزه ادبیات جهان است. او با نویسندگانی چون هاینه، کافکا، هافمن و چخوف کاملاً آشنا بود. پراور در ۸۷ سالگی در پنج آوریل سال ۲۰۱۲ در انگلستان فوت کرد.

نقطه آغاز کتاب درآمدهی بر مطالعات ادبی تطبیقی پراور نقل قولی از سخنرانی چهاردهم نوامبر ۱۸۵۷ متیو آرنلد در دانشگاه آکسفورد است که می‌گوید: همه‌جا ارتباط است، همه‌جا نمونه و مثالی هست. هیچ رخدادی، هیچ ادبیاتی بدون شناخت ارتباط آن با سیر رخدادها و ادبیات‌ها به درستی فهمیده نمی‌شود.

این استاد دانشگاه آکسفورد کتاب کم‌حجم ولی پربار خود را با همین فرضیه آغاز می‌کند. او که به ادبیات آلمانی عشق می‌ورزید به خوبی می‌دانست که شناخت کامل خود بدون شناخت دیگری امکان‌پذیر نیست. برای او ادبیات تطبیقی ضرورتی علمی برای ادب و فرهنگ ملی بود تا هم خود را بهتر بشناسد و هم دیگری را.

پراور که از کتاب نظریه ادبیات رنه ولک تأثیر بسیاری پذیرفته است نظریه‌های عمده ادبیات تطبیقی زمان خود را در ده فصل در این کتاب مطرح می‌کند و روش تحقیق هر حوزه نظری را با ذکر مثال و توضیحات کافی و روشن برای خوانندگان تشریح می‌کند. او از وسیع‌ترین حوزه پژوهش ادبیات تطبیقی یعنی

تأثیر و تشابه ادبی شروع می‌کند و با دقتی عالمانه خواننده را به حوزه‌های جدیدتر ادبیات تطبیقی یعنی ترجمه و اقتباس، مضمونها و پیش‌نمونه‌ها، ژانرها، مکتبها و دوره‌ها، ساختار، «مکان‌بندی» و نقد ادبی رهنمون می‌شود. برخی مباحث این کتاب مانند «مکان‌بندی» از نوآوریهای پرآرور است که توجه جدی تطبیق‌گرا را جلب نمود. به همین دلیل این کتاب تا سالیان دراز در دانشگاههای معتبر غربی به مثابه متن درسی رشته ادبیات تطبیقی مورد استفاده قرار می‌گرفت و هنوز هم در زمره کتابهای کلاسیک و ماندگار این رشته محسوب می‌شود.

گرچه ممکن است این کتاب که در سال ۱۹۷۳ نوشته شده حال برای خوانندگان غربی تازگی نداشته باشد، ولی برای دانشجویان و علاقه‌مندان ادبیات تطبیقی در ایران به دلایلی چند مفید است. اصلی‌ترین دلیل این است که ما در ایران در طول چندین دهه از ادبیات تطبیقی به مثابه رشته تحصیلی غفلت کرده‌ایم و به صورت تخصصی و مسجّم به آن پرداخته‌ایم. لذا هم‌اکنون با هرج و مرج نظری و روش تحقیق در قلمرو این دانش روبه‌رو هستیم و از آنجا که هیچ دانشی بدون نظریه و روش تحقیق مشخص و نظام‌مند پیشرفت نمی‌کند، ترجمه کتابهایی از این دست ضرورتی علمی و فرهنگی است. این کتاب مفید و مختصر پنجره‌ای است برای نگرستن به ادبیات تطبیقی که هم به کار دانشجویان این رشته تخصصی می‌آید و هم دانشجویان ادبیات فارسی و خارجی و رشته‌های علوم انسانی به صورت عام.

این کتاب که از میان دهها کتاب مشابه دیگر برای ترجمه به فارسی انتخاب شده است، گسست نظری و روش تحقیق موجود را تا حد زیادی، دست‌کم تا دهه هفتاد میلادی، پر می‌کند. علاوه بر این، کتاب درآمدی بر مطالعات ادبی تطبیقی موجز و در عین حال جامع است و تقریباً دربرگیرنده تمام نظریه‌ها و روشهای تحقیق بنیادین ادبیات تطبیقی است که یک دانشجوی کارشناسی ارشد و دکتری به آن نیاز دارد.

علی‌رغم دانش وسیع ادبی پرآرور، او برای توضیح نظریه‌ها و روشهای تحقیق ادبیات تطبیقی ناگزیر از ادبیات ملل اروپایی که با آنها آشنا بوده مثال و نمونه آورده است. برخی از این نمونه‌ها برای خواننده ایرانی ناشناخته است و کمکی به درک

مطلب نمی‌کند و صرفاً به تعداد صفحات کتاب می‌افزاید. لذا، مترجمان کتاب حاضر صلاح دانستند که این گونه نمونه‌ها را در عین حفظ وحدت و انسجام مطالب در ترجمه خود خلاصه یا حذف کنند.

چون این کتاب برای متن درس دانشگاهی در نظر گرفته شده، بعد از هر فصل تعدادی سؤال برای بحث در کلاس افزوده شده است. پاسخ به این سؤالات و بحث درباره آنها نه تنها به درک نکات اصلی هر فصل کمک خواهد کرد بلکه دانشجویان با راهنمایی استاد می‌توانند برای هر نظریه و روش تحقیق نمونه‌هایی کاربردی از ادبیات فارسی و ادبیات سایر مللی که با آن آشنا هستند ارائه دهند. بدین‌سان، دانشجویان راه و روش پژوهش در ادبیات تطبیقی را بهتر می‌آموزند و کتاب می‌تواند راهنمای خوبی برای انتخاب موضوع پایان‌نامه‌های بومی‌نگر باشد. برای خوانندگانی که تمایل به مطالعه بیشتری دارند علاوه بر منابع نویسنده کتاب که در پایان هر فصل آورده شده است برخی توضیحات فارسی و عنوان منابع و اسامی اشخاص و اصطلاحات تخصصی ادبی به لاتین نیز در پانویس آورده شده است. توضیحات نویسنده در پایان هر فصل در قالب آمده است.

بدون تردید، ترجمه همواره در تعاملات و ارتباطات فرهنگی بین ملل مختلف نقش عمده‌ای داشته است. خوشبختانه اخیراً این تلاشها در ایران بیشتر شده است و امید است با ترجمه کتابهای ارزشمند علمی این شاخه از دانش بشری رشته ادبیات تطبیقی در فضای دانشگاههای ایران مجال رشد و گسترش عمیق‌تری بیابد. این کتاب اولین اثر از مجموعه کتابهایی است که در آینده به تدریج منتشر خواهد شد. در آثار بعدی این مجموعه به نظریه‌ها و روشهای متأخر نیز خواهیم پرداخت.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که ترجمه این کتاب بخشی از فعالیتهای علمی گروه ادبیات تطبیقی فرهنگستان زبان و ادب فارسی است. این گروه با حمایتهای بی‌دریغ ریاست فرهنگستان و راهنماییهای گران‌سنگ و عالمانه استاد ابوالحسن نجفی تلاش خود را با انتشار مجله ادبیات تطبیقی فرهنگستان زبان و ادب فارسی در سال ۱۳۸۹ آغاز کرد و چندین تألیف و ترجمه در راه دارد که امیدواریم به زودی به دست ناشر سپرده شود.

مترجمان این کتاب بیش از هر کس خود را مرهون راهنماییها، تشویق و دقت نظر استاد ابوالحسن نجفی که خود از پیشگامان ادبیات تطبیقی در ایران است می دانند، هر چند مسئولیت کاستیها فقط بر عهده مترجمان است. مترجمان از آقای مرتضی قاسمی، عضو هیئت علمی فرهنگستان، که با دقت و حوصله این ترجمه را ویراستاری کردند و همچنین از مدیران «سمت» و همکاران محترم به خاطر همکاری و حمایت صمیمانه تشکر و قدردانی می کنند.

علی رضا انوشیروانی

اسفند ۱۳۹۲